

Iwona Kasperska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza Poznaniu

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/RP.2015.017>

BADANIA PRZEKŁADOZNAWCZE I KSZTAŁCENIE TŁUMACZY W MEKSYKU*

Zarys treści: Artykuł omawia stan badań przekładoznawczych w Meksyku, ze szczególnym uwzględnieniem takich kryteriów, jak grupy badawcze, typy tłumaczenia, metodologie stosowane w prowadzonych badaniach, kongresy tłumaczeniowe i publikacje, oraz zagadnienia dotyczące kształcenia tłumaczy pisemnych, ustnych i środowiskowych. Ponadto niniejszy tekst porusza problematykę związaną z tłumaczeniami, mając na uwadze także przekładoznawstwo w specyficznym meksykańskim kontekście społeczno-kulturowym.

Słowa kluczowe: kształcenie tłumaczy, kontekst społeczno-kulturowy przekładu, badania przekładoznawcze

Wstęp

Każdy kontekst kulturowy, polityczny i ekonomiczny charakteryzuje się pewną niepowtarzalną specyfiką, która niewątpliwie wpływa na sposób uprawiania nauki oraz warunki, w jakich się ją uprawia. Nie inaczej jest w Meksyku, gdzie sytuacja językowo-kulturowa wewnątrz kraju oraz w jego najbliższym kontekście międzynarodowym ma bezpośredni wpływ na status tłumaczenia jako działania społecznego oraz na rangę przekładoznawstwa jako dyscypliny akademickiej. Niniejszy artykuł ma charakter informacyjny, a jego celem jest przybliżenie sytuacji w przekładoznawstwie meksykańskim

* Prace prowadzące do opublikowania w niniejszym artykule wyników badań uzyskały finansowanie ze środków Siódmego Programu Ramowego Unii Europejskiej (FP7/2007–2013) na podstawie umowy w sprawie przyznania grantu nr PIOF-GA-2011-301070.

i umożliwienie polskim badaczom dokonania, nieuniknionych zapewne, porównań. Tekst skłania również do refleksji na temat czynników determinujących sytuację, w jakiej znajdują się studia nad przekładem w rzeczywistości odmiennej niż polska czy szerzej – europejska. W związku z powyższym scharakteryzuję rolę, jaką odgrywa przekładoznawstwo w Meksyku, koncentrując się na sposobie prowadzenia badań traduktologicznych, na typach tłumaczenia, którym poświęca się najwięcej uwagi, a także na sprawie kształcenia tłumaczy pisemnych i ustnych.

Informacje przedstawione w artykule oraz przytoczone opinie i dane pochodzą z kilku źródeł. Opieram się przede wszystkim na wywiadach częściowo ustrukturyzowanych, przeprowadzonych z siedmioma osobami, których aktywność zawodowa związana jest ściśle z działalnością tłumaczeniową. Respondenci zostali wyselekcjonowani na podstawie wiedzy, jaką dysponowałam na temat ich dorobku naukowo-dydaktycznego. W drugiej kolejności korzystam z własnego doświadczenia nabytego podczas pracy badawczej i dydaktycznej na Wydziale Języków Obcych Uniwersytetu Veracruzńskiego w Xalapie, w ramach projektu IDEO-TRANS. Odwołuję się również do ocen oraz sądów tłumaczy czy osób aspirujących do tego zawodu, zaprezentowanych podczas Pierwszego Spotkania Tłumaczy Ustnych i Pisemnych Języków Indiańskich w Oaxace w 2013 roku i naukowego kongresu FITE 2014, a także do informacji pochodzących z oficjalnych dokumentów i materiałów organizacji międzynarodowych oraz meksykańskich uniwersytetów i instytucji zrzeszających tłumaczy.

Wywiady przeprowadzone w ramach niniejszego badania miały na celu poznanie profilu wykształcenia zawodowego osób zajmujących się w Meksyku teorią lub/i praktyką tłumaczenia. Pozwoliły także zorientować się, jaki jest pogląd charakteryzowanego środowiska na stan badań przekładoznawczych, w szczególności pracowników nauki, mających bezpośredni wpływ na rozwój interesującej mnie dyscypliny¹. Wśród siedmiorga informatorów (trzech kobiet i czterech mężczyzn) znalazły się osoby łączące w pracy zawodowej nawet kilka ról: badacze-przekładoznawcy (cztery osoby), tłumacze pisemni i/lub ustni obecnie czynni zawodowo (trzy osoby), nauczyciele akademicy prowadzący zajęcia z tłumaczenia pisemnego i/lub ustnego (dwie

¹ W tym miejscu pragnę podziękować Koleżankom i Kolegom z Uniwersytetu Veracruzńskiego oraz Uniwersytetu Autonomicznego w Queretaro za udzielenie wywiadów i podzielenie się cennymi spostrzeżeniami. Szczególnie dziękuję Cristinie Kleinert, Miguelowi Ángelowi Vallejo, Rodolfowi Hernándezowi Osorio, Irlandzie Villegas oraz Mario Muñozowi i Carmen Dolores Carrillo Juárez.

osoby), wydawcy książek i/lub czasopism (dwie osoby), redaktorzy książek i/lub czasopism (dwie osoby) oraz jeden korektor. W grupie tej znajduje się troje tłumaczy certyfikowanych lub absolwentów studiów magisterskich w zakresie tłumaczenia ustnego i/lub pisemnego. Troje z nich uzyskało dyplomy w Meksyku, na innych uczelniach niż obecne miejsce pracy, dwoje – poza krajem. Troje tłumaczy aktywnych zawodowo dokonuje przekładów głównie z języków hiszpańskiego i angielskiego (trzy osoby) oraz z niemieckiego (jedna osoba) i francuskiego (jedna osoba). Tłumacze praktykujący w przeszłości, a obecnie nieczynni zawodowo dokonywali przekładów z takich języków jak angielski, hiszpański, nahuatlański, polski i rosyjski (w każdym przypadku jedna osoba). Wywiady zostały przeprowadzone pod kątem wykonywanej przez rozmówców pracy badawczej (typ tłumaczenia, grupa badawcza, tematyka badań, rodzaj realizowanego lub planowanego projektu) i ich oceny jakości prowadzonych w kraju badań (publikacje naukowe, kongresy, czasopisma), a także z uwagi na pracę dydaktyczną respondentów (rodzaj prowadzonych zajęć, istniejące na danej uczelni kierunki kształcące tłumaczy lub specjalizacje umożliwiające studentom pogłębianie wiedzy i umiejętności w zakresie tłumaczenia). Rozmowy dotyczyły również indywidualnego przygotowania do pracy dydaktycznej i naukowej oraz doświadczenia poszczególnych osób w zakresie tłumaczenia pisemnego i ustnego.

1. Badania naukowe

1.1. Grupy badawcze

Zacznę od stwierdzenia, że badania w dziedzinie przekładoznawstwa prowadzone są na nielicznych uniwersytetach w Meksyku i znajdują się w fazie inicjalnej. Obecnie uniwersytety przechodzą z tzw. indywidualnych tematów badawczych, które każdy naukowiec musi zadeklarować, na system grup badawczych (*cuerpos académicos*), mających obowiązek wykazania się wspólnym dorobkiem swoich członków. W przypadku publicznych uniwersytetów stanowych, zawsze będących placówkami o charakterze badawczo-dydaktycznym, w skład takiej grupy naukowej wchodzi pełnoetatowi pracownicy (mający status członków) oraz badacze i nauczyciele akademicy zatrudnieni na innych warunkach (mający status współpracowników). Według rekomendacji meksykańskiego Ministerstwa Edukacji Publicznej (SEP) musi ich łączyć dyscyplina, w ramach której prowadzą badania na jeden lub kilka wspólnych tematów, natomiast badania mogą mieć charakter uni- lub mul-

tidyscyplinarny. Dodatkowo członkowie i współpracownicy powinni prowadzić zajęcia dydaktyczne na danej uczelni (SEP, WWW). Proces tworzenia grupy badawczej jest niekiedy bardzo długi i trwa wiele miesięcy, a nawet lat. Składa się z trzech etapów, które wyznaczają członkowie zespołu, ponieważ od ich dorobku, tj. liczby indywidualnych i wspólnych projektów naukowo-dydaktycznych, wspólnych publikacji, przynależności do Krajowego Rejestru Badaczy (SNI) oraz innych osiągnięć, zależy awans do kolejnego etapu.

Jeśli chodzi o liczbę grup badawczych zajmujących się przekładownawstwem, w Meksyku działają trzy zespoły na trzech różnych uniwersytetach stanowych. W Sonorze istnieje grupa *Lingüística Aplicada en Lenguas Extranjeras* formująca się od 2002 roku (USON, WWW). Jej program naukowy obejmuje kształcenie nauczycieli języków obcych i tłumaczy. Nie udało się dotrzeć do informacji na temat składu oraz publikacji tej grupy, co jest dość znamienne, zwłaszcza gdy weźmie się pod uwagę fakt, że działa już 10 lat, ale nadal jest grupą „formującą się”, a nie „skonsolidowaną” (zgodnie ze stosowaną terminologią). W stanie Baja California w 2004 roku zawiązała się grupa *Estudios de Traducción e Interpretación* i od początku działalności organizuje międzynarodowe kongresy tłumaczeniowe (UABC, WWW), czym zdecydowanie wyróżnia się na tle innych grup. Ostatni zespół badaczy, powstały w 2013 roku i noszący nazwę *Lingüística y Traducción*, określa swoją działalność jako językoznawczą, traduktologiczną i dydaktyczną. Pełen opis składu członkowskiego, kontekstu zawiązania się grupy oraz celów i zadań znajduje się na oficjalnej stronie UV (UV, WWW). Obecnie prowadzone tematy badawcze o charakterze indywidualnym to tłumaczenie pisemne i ustne z języków obcych i języków narodowych Meksyku oraz dydaktyka przekładu.

Wszystkie wymienione zespoły działają stosunkowo krótko i nie mają jeszcze dużego dorobku, np. w przypadku grupy veracruzńskiej można mówić o wydarzeniach naukowych i publikacjach zaplanowanych dopiero na rok 2014. Wyjątek stanowi wspomniana już grupa z UABC, która w latach 2004–2012 zorganizowała sześć edycji międzynarodowego kongresu tłumaczeniowego (CITI).

Istnieją jednak grupy badawcze niemające statusu *cuerpo académico*, ale mające i staż, i dorobek, m.in. Proyecto Grupal „Seminario Permanente de Traducción Literaria”, czyli inicjatywa powstała na Wydziale Filozofii i Literatury UNAM-u (UNAM, WWW). Projekt ten ma charakter naukowy, dydaktyczny i praktyczny. Od 1992 roku wykładowcy i studenci uczestniczący w seminarium zajmują się tekstami literackimi, tłumacząc je, a następnie publikując. Podczas seminariów omawiane są trudności związane z przekładaniem tekstów literackich, nad którymi studenci pracują indywidualnie lub

w grupach, pod kierunkiem wykładowców będących czynnymi tłumaczami. Nie tylko dyskutuje się na temat proponowanych przekładów, lecz również omawia różne teorie i podejścia do tłumaczenia. Założyciele i aktualni członkowie (siedem osób) to badacze, wykładowcy akademicy i tłumacze publikujący swoje teksty naukowe w roczniku „Anuario de Letras Modernas”, wydawanym przez UNAM. Ich działalność obejmuje udział w kongresach i organizowanie spotkań z tłumaczami. Obecny dorobek to dziewięć opublikowanych antologii przekładów poezji anglojęzycznej i jeden projekt o podobnym charakterze, w tej chwili na etapie realizacji. W ramach seminarium dokonuje się translacji tylko z języka angielskiego na hiszpański. Aktualni członkowie seminarium to Eva Cruz Yáñez, Flora Botton Burlá, Mónica Mansour, Marina Fe Pastor, Federico Patán López, Charlotte Broad Bald i Mario Murgia. Seminarium doskonale osiąga cele, które sobie postawiło w 1992 roku.

Chciałabym jeszcze wspomnieć o dwóch projektach przekładoznawczych Ośrodka Nauczania Języków Obcych (CELE, WWW), działającego na UNAM-ie: „Terminología, lexicografía y traducción” i „Traducción y Traductología”. Obydwa prowadzone są w Sekcji Tłumaczenia Pisemnego i Ustnego, powstałej w 2005 roku. Pierwszy dotyczy tłumaczenia tekstów specjalistycznych oraz lingwistyki korpusowej. Zajmująca się nim grupa ma w swoim dorobku dwie książki, pozytywnie zaopiniowane i przekazane do druku: *Avances de lexicografía, terminología y traducción especializada* oraz *Manual de traducción de textos especializados. Nuevos enfoques, nuevas metodologías*. Druga grupa, składająca się z trzech osób, opublikowała pięć artykułów naukowych i zajmuje się obecnie dwoma zagadnieniami: „La traducción como medio de transgresión” (pod kierunkiem Céline Desmet) i „Crítica comparada de las traducciones de *Elegías de Duino*, de Rainer Maria Rilke” (pod kierunkiem Any Tamarit Amievej). Ich projekty robocze to *Antología de cuentos traducidos del alemán, francés, griego, inglés, italiano, japonés y portugués al español* (na etapie publikacji) oraz materiały dydaktyczne do kursu kształcenia nauczycieli tłumaczenia *Manual práctico y ficha correspondiente para evaluar el desempeño del profesor de traducción*, a także *Elaboración de una batería de exámenes de diagnóstico de gramática de la lengua inglesa, española, francesa e italiana para el Diplomado en Formación de Profesores de Traducción*.

Znamienne jest to, że wiele najbardziej zaawansowanych i owocnych badań prowadzi się na UNAM-ie, najstarszej i największej uczelni Meksyku. Jest to również ośrodek o najdłuższych tradycjach związanych z nauczaniem języków obcych oraz sztuki tłumaczenia, choć dopiero od niedawna mający w swojej ofercie studia kierunkowe w tym zakresie. Ponadto warto podkreślić

różnorodność językową projektów naukowych wspomnianej uczelni, ponieważ w Meksyku prym wiedzie angielski jako język obcy.

1.2. Projekty badawcze na studiach drugiego i trzeciego stopnia

Warto nadmienić, że badania w zakresie przekładoznawstwa prowadzone są na poziomie studiów magisterskich² i doktoranckich. Dzięki informacjom udzielonym przez uczestników wywiadów na temat środowisk naukowych i kształcenia tłumaczy, a także na podstawie wiedzy zdobytej podczas moich własnych badań na UNAM-ie udało się stworzyć obraz dwu wiodących uczelni, jakimi są UNAM i Kolegium Meksykańskie (COLMEX). Na pierwszej z tych uczelni – w CELE oraz na Wydziale Filozofii i Literatury – studenci przygotowują prace o tematyce traduktologicznej na wszystkich stopniach studiów literaturoznawczo-językoznawczych. Obecność wyspecjalizowanej kadry, o której wspomniałam w podrozdziale 1.1, pozwala na prowadzenie opieki merytorycznej nad tego rodzaju projektami na studiach magisterskich i doktoranckich. Absolwentką UNAM-u oraz autorką dwóch projektów traduktologicznych, tj. magisterskiego i doktoranckiego, jest jedna z moich informaterek, obecnie pracująca na UV – dr Irlanda Villegas.

Od 2004 roku COLMEX prowadzi studia magisterskie z tłumaczenia tekstów literackich z czterech języków (angielskiego, francuskiego, niemieckiego i włoskiego), w związku z czym wszystkie prace magisterskie przygotowywane na tym kierunku muszą dotyczyć przekładoznawstwa.

Od 2006 roku UABC we współpracy z Uniwersytetem w Granadzie (UG, Hiszpania) oferuje studia doktoranckie z przekładoznawstwa. To unikatowe w skali kraju studium doktoranckie jest owocem wysiłku badaczek Pamelii Faber Benítez (UG) i Any Gabrieli Guajardo (UABC).

Określenie dokładnej liczby projektów powstających na studiach drugiego i trzeciego stopnia jest skomplikowane z kilku powodów. Po pierwsze,

² Studia magisterskie w Meksyku, podobnie jak studia doktoranckie, polegają na przeprowadzeniu projektu badawczego i różnią się od systemu polskiego tym, że warunkiem podjęcia tych studiów jest przygotowanie projektu wstępnego, który zostaje poddany publicznej ocenie i dopiero po jego zaakceptowaniu licencjaci przystępują do redagowania pracy. Studia magisterskie w mniejszym stopniu oznaczają uczestnictwo w regularnych zajęciach prowadzonych na uczelni, za to obejmują dwu- lub trzykrotne prezentowanie postępów w badaniach przed komisją dokonującą ich ewaluacji. Generalnie studia te mają wyższą rangę w Meksyku niż w Polsce. W związku z powyższym traktują projekty realizowane na drugim stopniu studiów jak i na trzecim jako badania, których efektem jest zredagowana rozprawa naukowa.

studia magisterskie i doktoranckie prowadzone są na wydziałach, w instytutach i centrach badawczych działających na tej samej uczelni³, przy czym nie wszystkie jednostki publikują na swoich stronach internetowych informacje o aktualnych projektach. Na przykład wydziały informują tylko o liczbie magistrantów i doktorantów. Po drugie, instytuty i centra, w których można realizować projekty przekładoznawcze, niekoniecznie muszą mieć w nazwie „językoznawstwo” lub „literaturoznawstwo”. Mogą to być jednostki zajmujące się badaniami edukacyjnymi lub kulturowymi. Po trzecie, liczba uczelni meksykańskich, na których potencjalnie można prowadzić tego typu badania, jest bardzo duża. Samych uniwersytetów publicznych federalnych, stanowych i interkulturowych oferujących studia humanistyczne jest 78 (SEP, WWW). Sytuacja jest zatem złożona i aby ją zilustrować, posłużę się przykładem jednego z uniwersytetów – UV.

Na Wydziale Języków Obcych UV (18. miejsce w rankingu uniwersytetów meksykańskich w 2013 roku według latynoamerykańskiego dziennika „América Economía”, WWW) istnieją dwa kierunki na studiach drugiego stopnia: dydaktyka języka francuskiego i dydaktyka języka angielskiego jako obcego. Obecnie nie jest tam prowadzony ani jeden projekt przekładoznawczy. Tymczasem w Językoznawczym Studium Doktoranckim (DCL, WWW), utworzonym w 2011 roku, na dość zaawansowanym etapie znajduje się projekt autorstwa Marii del Pilar Ortiz Lovillo, zatytułowany „Análisis microgenético de situaciones de aprendizaje de la traducción del francés al español”. Poza Wydziałem Języków Obcych, tj. w Instytucie Badań Edukacyjnych i w Centrum Badań nad Kulturą i Komunikacją, prowadzone są dwa projekty. Owocem pierwszego z nich ma być rozprawa doktorska Cristiny Kleinert zatytułowana „Formación de intérpretes sociales en México en el ámbito de la justicia: el caso de Veracruz, Puebla y Oaxaca”, dotyczący tłumaczenia środowiskowego z języków indiańskich. Temat drugiego stanowi polityka przekładowa i wydawnicza. Nosi on tytuł „Literatura traducida: vínculo cultural entre Serbia y México. Traducción y edición de las literaturas yugoslavas de la expresión serbio-croata en México en los siglos XX y XXI”, a jego autorką jest serbska stypendystka Jelena Nađ.

Podsumowując ten krótki wykaz projektów prowadzonych na jednej z bardziej prestiżowych uczelni kraju i planującej rozwój badań tradukologicznych (zgodnie z ustną deklaracją prof. Joségo Luisa Martíneza Suárez-

³ Na uczelniach meksykańskich istnieje podział na wydziały zajmujące się nauczaniem, a także na instytuty i centra prowadzące badania naukowe. Studia magisterskie oraz doktoranckie można podejmować zarówno na wydziałach, jak i w instytutach i centrach.

za kierującego wszystkimi wydziałami humanistycznymi na UV), można stwierdzić, że wspomniany uniwersytet czeka prawdziwe wyzwanie. Optymizmem jednak napawa fakt, że kierownictwa poszczególnych jednostek dydaktycznych i naukowych inicjują, a następnie wspierają działania zmierzające do zmiany *status quo*. Jako przykład niech posłuży powołanie traduktologicznego *cuervo académico* w 2013 roku, coraz częstsze akceptowanie projektów tłumaczeniowych jako tematów prac dyplomowych na studiach licencjackich⁴ i na studiach drugiego oraz trzeciego stopnia, a także rozwijanie współpracy międzyuczelnianej (np. z UAM w Poznaniu w ramach projektu IDEO-TRANS, prowadzonego przeze mnie na UV).

1.3. Typy tłumaczenia w badaniach naukowych

Jeśli chodzi o typy tłumaczenia, którymi zajmują się badacze wchodzący w skład *cuervos académicos* i innych grup naukowych, największym zainteresowaniem cieszą się tłumaczenia tekstów literackich, specjalistycznych, a następnie środowiskowe. Ważną rolę w projektach naukowych finansowanych przez Krajową Radę Nauki i Technologii (CONACYT, WWW) odgrywa paleografia i tłumaczenie tekstów dawnych, napisanych w językach narodowych Meksyku⁵. W bardzo wąskim zakresie, tzn. w badaniach indywidualnych naukowców pracujących w wyżej wymienionych ośrodkach, pojawia się temat tłumaczenia tekstów publicystycznych (np. Danielle Zaslavsky z COLMEKS-u, zajmująca się obecnie dwoma projektami o tej tematyce, zarejestrowanymi przez CONACYT) i tłumaczenie ustne środowiskowe z języków narodowych (Cristina Kleinert z UV).

1.4. Metodologie badań traduktologicznych

Odnośnie do stosowanych metodologii, zauważam predylekcję do podejścia (trans)kulturowego, teorii postkolonialnej i teorii feministycznej, np. w ba-

⁴ Według dr Barbary Scholes Gillings, koordynatorki seminarium licencjackiego na kierunku język angielski, studenci wykazują coraz większe zainteresowanie przekładoznawstwem. W związku z powyższym zapewnia się im możliwość pisania prac licencjackich z tej dyscypliny, mimo że język angielski jest kierunkiem kładącym nacisk na dydaktykę języka angielskiego jako obcego. W roku akademickim 2013–2014 prowadzono sześć projektów traduktologicznych.

⁵ Obecnie CONACYT finansuje dziesięć zarejestrowanych projektów związanych z tłumaczeniem, a w ostatnich latach (1999–2007) udzielił subwencji dziesięciu innym projektom (CONACYT, WWW).

daniach Claudii Lucotti, Nair Marii Anayi Ferreiry, Julii Constantino Reyes i Irlandy Villegas nad przekładaniem literatury pięknej oraz tekstów humanistycznych (z socjologii, kulturoznawstwa i psychologii). Ponadto stosowana jest analiza dyskursu, m.in. przez Danielle Zaslavsky badającą teksty publicystyczne. W przypadku innych tekstów specjalistycznych (ekonomicznych, prawniczych, medycznych) badacze opierają się na lingwistyce korpusowej, np. grupy robocze z CELE. W zakresie tłumaczenia środowiskowego z języków indiańskich, czyli narodowych (o czym mowa w podrozdziale 2.3.2), kładzie się akcent na uwarunkowania kulturowe i metodę kontrtłumaczenia stosowaną w procesie kształcenia. Należy zaznaczyć, że badania te w skali kraju są jeszcze bardzo skromne i *de facto* prowadzi je tylko Cristina Kleinert z UV.

1.5. Kongresy i publikacje

W Meksyku odbywają się systematycznie trzy ogólnokrajowe kongresy poświęcone tematyce przekładoznawczej. Pierwszy z nich to dwudniowy Międzynarodowy Kongres Tłumaczenia Pisemnego i Ustnego im. Św. Hieronima, pod auspicjami Uniwersytetu w Guadalajarze (UdeG, stan Jalisco) oraz Meksykańskiej Organizacji Tłumaczy (OMT). Kongres organizowany jest zawsze na przełomie listopada i grudnia w ramach Międzynarodowych Targów Książki w Guadalajarze, jednych z największych w Ameryce Łacińskiej. Przykładowo w 2013 roku jego 17. edycja odbyła się pod hasłem „Tłumaczenie jako pomost między kulturami”. Prezentacjom referatów naukowych i popularnonaukowych towarzyszą również kilkudniowe warsztaty tłumaczeniowe. Zarówno Targi Książki, jako wydarzenie kulturalne najwyższej rangi w swojej kategorii, jak i towarzyszący im międzynarodowy kongres cieszą się ogromnym zainteresowaniem. Niestety poważnym minusem kongresu jest to, że nigdy nie publikuje się wygłoszonych tam referatów. Jeśli nie uczestniczy się osobiście w obradach, praktycznie nie ma możliwości dotarcia do przedstawionych treści.

Podobnie jest z Międzynarodowymi Spotkaniami Tłumaczy Literatury, które organizują COLMEX i UNAM. Odbyły się już 22 edycje, po których nie pozostał ślad w formie publikacji. Jest to niepowetowana strata dla badaczy, tym bardziej że niewiele jest forów, na których meksykańscy przekładoznawcy mogą podzielić się swoimi badaniami oraz poznać osiągnięcia swoich kolegów z innych ośrodków i krajów.

Te dwa bardzo ważne dla teoretyków tłumaczenia i dla samych tłumaczy wydarzenia zwane są przez niektórych badaczy „witrynami”, gdyż w ich

opinii bardziej są „popisami” czy wykładami „gwiazd” niż faktyczną prezentacją wyników badań. Zarzuca się im m.in. „popularnonaukowość”. Przytyk ten uważam za niesprawiedliwy w stosunku do forum w Guadalajarze, które z założenia częściowo skierowane jest również do szerokiego grona odbiorców. Zapoznałam się też z programami kilku edycji Kongresu Św. Hieronima w Guadalajarze i Spotkań Tłumaczy w stolicy Meksyku oraz wysłuchałam wszystkich referatów wygłoszonych podczas Spotkania z 2006 roku. Nie mam najmniejszych wątpliwości, że tematyka referatów, dyskusji panelowych czy warsztatów nie różni się od tej, jaką proponuje się na innych kongresach krajowych lub międzynarodowych, w których brałam udział. Inną sprawą jest poziom referatów, dyskusji i warsztatów, ale trudno go zweryfikować z powodu braku dostępu do publikacji dokumentujących te wydarzenia. Powyższe kongresy nie mają nawet swoich oficjalnych stron. Programy kolejnych edycji dostępne są w witrynach „zaprzyjaźnionych” instytucji, czyli uniwersytetów, i na portalach o charakterze kulturalnym.

Swoją tradycję ma także wspomniany kongres CITI (CITI, WWW), zorganizowany sześciokrotnie przez UABC (szósta edycja odbyła się w dniach 10–12 kwietnia 2014 roku). Uniwersytet ten zawsze publikuje materiały konferencyjne w Internecie, dzięki czemu wiadomo, jakie tematy zostały poruszone przez prelegentów. Dodatkowo publikuje się biogramy uczestników, co pozwala prześledzić ich drogę naukową i zorientować się, jakie są preferencje badawcze poszczególnych osób.

W lutym 2014 roku CELE-UNAM zorganizowało Pierwsze Międzynarodowe Forum Tłumaczenia Specjalistycznego (FITE 2014, WWW). Tytuł tego wydarzenia, zapowiadającego imprezę naukową o dużym rozmachu, okazał się mylący, gdyż zupełnie nie wskazywał na obecność tłumaczenia audiowizualnego i ustnego, o których organizatorzy wspomnieli, tworząc imponującą listę proponowanych tematów. Mogło to być wynikiem zastosowania „laickiego podziału” typów tłumaczenia. Jako obserwatorka FITE 2014 mogę potwierdzić zarówno różnorodność tematyczną, jak i zróżnicowanie poziomu przedstawionych referatów. Prym zdecydowanie wiodły tłumaczenie tekstów prawniczych, tłumaczenie ustne sądowe oraz kształcenie tłumaczy. Żywię nadzieję, że CELE-UNAM będzie kontynuowało rozpoczęte w tym roku przedsięwzięcie, ze względu na olbrzymie zainteresowanie ze strony badaczy i studentów.

Warto odnotować kolejne wydarzenie naukowo-dydaktyczne, jakim był Pierwszy Latinoamerykański Kongres Tłumaczenia Audiowizualnego w Xalapie (TAV Latinoamérica, WWW), który odbył się w dniach 30 maja–1 czerwca 2014 roku. Jego inicjatorem i organizatorem jest Miguel Ángel

Vallejo, badacz z UV. To druga tegoroczna propozycja po FITE łącząca teorię (wykłady i referaty) z praktyką (warsztaty). Należy tylko mieć nadzieję, że obydwaj projekty będą kontynuowane.

Referaty i artykuły na tematy traduktologiczne pojawiają się najczęściej w kontekście literaturoznawczym lub językoznawczym: podczas kongresów poświęconych tym dyscyplinom i w czasopismach naukowych o tym profilu. Swego czasu istniały dwa dość skromne tytuły – „Vaién” i „TradUIC. Revista de Traducción Literaria” (ten ostatni publikowany przez Uniwersytet Interkontynentalny – UIC), ale miały one zdecydowanie charakter poradnikowy oraz popularnonaukowy. Obecnie, praktycznie niedostępne, nabrały wartości kolekcjonerskiej. Publikowanie w czasopismach o profilu literaturoznawczym, literackim, językoznawczym, dydaktycznym, edukacyjnym lub kulturoznawczym, nawet jeśli są one prestiżowe, oznacza w praktyce rozproszenie tekstów przekładoznawczych. W Meksyku nie istnieje ani jedno czasopismo naukowe poświęcone wyłącznie badaniom nad przekładem. Znamienne jest to, że w wypowiedziach moich informatorów pojawiały się tytuły zagranicznych czasopism, np. literaturoznawczy z Uniwersytetu Autonomicznego w Queretaro – Carmen Dolores Carrillo Juárez wskazała bardzo prestiżowe kubańskie czasopismo „Criterios”, które podobnie jak wymienione przez nią meksykańskie „La Palabra y el Hombre” (UV) poświęcone jest studiom nad literaturą, kulturą, społeczeństwem oraz sztuką. Inny tytuł wskazany jako ważny pod względem merytorycznym i publikujący również artykuły traduktologiczne to literaturoznawczy „Poligrafías”, wydawany przez UNAM. Wspomniano także polską „Literaturę na Świecie”.

Podsumowując, należy stwierdzić, że odbywające się systematycznie trzy międzynarodowe kongresy traduktologiczne (dwa corocznie i jeden co dwa lata) to zadowalający wynik jak na kraj, w którym badania przekładoznawcze nie rozwijają się w szybkim tempie. Niewątpliwie istnieje ogromna luka, którą powinny wypełnić systematycznie publikowane wyniki badań, nie tylko w formie tomów pokonferencyjnych i monografii. Musi powstać także profesjonalne naukowe czasopismo, które poddawałoby teksty ewaluacji na zasadzie *peer review*, stymulowałoby młodych naukowców, dawało okazję do wymiany myśli, sprzyjało krytyce i polemice. Powołanie do życia nowego czasopisma jako forum prezentowania wyników działań naukowych już obecnie prowadzonych i zbudowanie renomy nie tylko czasopisma, lecz także samej dyscypliny, to oczywiście zadanie na lata. Powinna się go podjąć poważna grupa badawcza, której celem nie są działania popularyzatorskie czy poradnikowe, lecz rozwijanie nauki.

2. Kształcenie tłumaczy

Na wstępie pragnę zaznaczyć, że mówiąc o kształceniu tłumaczy w Meksyku, mam na myśli studia zawodowe na kierunku tłumaczenie pisemne i/lub ustne na czteroletnich studiach pierwszego stopnia, studia zawodowe na kierunku tłumaczenie pisemne i/lub ustne na studiach drugiego stopnia (3–4 semestry) oraz studia podyplomowe i kursy certyfikacyjne (2–4 semestry) z tłumaczenia pisemnego, ustnego i środowiskowego, również dające uprawnienia do wykonywania zawodu tłumacza. W niniejszym zestawieniu nie biorę pod uwagę kierunków językoznawczych i literaturoznawczych oferujących w swoich programach specjalizacje bądź jedynie pojedyncze przedmioty i warsztaty będące w rzeczywistości zaledwie teoretyczno-praktycznym wstępem do studiów nad przekładem i umożliwiające przygotowanie pracy dyplomowej. Uniwersytetów proponujących takie zajęcia jest wiele, ale w bardzo ograniczonym stopniu uczelnie te są w stanie ukierunkować studentów lub przygotować ich do wykonywania zawodu tłumacza, co zgodnie podkreślają wszyscy moi informatorzy zajmujący się przekładem i jednocześnie będący nauczycielami akademickimi wykładającymi przedmioty tłumaczeniowe. Dodatkowo, oferowanie przedmiotów fakultatywnych nie oznacza jeszcze zainteresowania nimi ze strony studentów ani nie gwarantuje, że powstaną prace licencjackie z przekładoznawstwa. Informacja na ten temat w żadnym razie nie mogłaby stanowić miary zainteresowania samej uczelni, jeśli chodzi o rozwój w tym kierunku, ani nie dawałaby oglądu, jeśli chodzi o zainteresowania studentów. Inaczej traktuję studia magisterskie, które wymagają przeprowadzenia projektu badawczego na o wiele bardziej zaawansowanym poziomie.

2.1. Kształcenie tłumaczy języków obcych na studiach pierwszego stopnia

W kształceniu tłumaczy na poziomie studiów licencjackich prym wiedze zdecydowanie język angielski jako język B. Jest to spowodowane przede wszystkim sytuacją ekonomiczną, polityczną, społeczną i kulturową, z którą ściśle związane jest zapotrzebowanie meksykańskich instytucji, przemysłu i usług na tłumaczy pisemnych i ustnych z języka angielskiego. Uczelnią pionierską w tym zakresie jest Wyższa Szkoła Tłumaczenia Ustnego i Pisemnego (ISIT, WWW). Utworzona w 1966 roku Szkoła Tłumaczy Pisemnych i Ustnych została w latach 80. XX wieku przemianowana na Wyższą Szkołę, a jej program zyskał oficjalną akredytację SEP-u (Velázquez Mar-

tínez 2008, WWW). Studia zawodowe w zakresie tłumaczenia to także domena kilku innych uczelni, wśród których stażem i renomą wyróżniają się UIC z siedzibą w Meksyku-stolicy i UABC, którego Wydział Języków Obcych dysponuje aż trzema kampusami: w Mexicali, Ensenadzie i Tijuanie. Tak duże zapotrzebowanie na pracowników znających angielski i na tłumaczy z języka angielskiego na hiszpański wynika niewątpliwie z położenia stanu Baja California, tj. na północy Meksyku, w Przygranicznej Strefie Ekonomicznej.

2.2. Kształcenie tłumaczy języków obcych na studiach drugiego stopnia

Na poziomie studiów drugiego stopnia kształcenie tłumaczy literatury prowadzone jest w COLMEKS-ie, gdzie, jak wyżej wspomniałam, można nabyć kompetencje w zakresie tłumaczenia z języka angielskiego, francuskiego, niemieckiego i włoskiego. Studia te cieszą się ogromnym prestiżem. Jak zauważa badaczka i tłumaczka Irlanda Villegas, COLMEX i UNAM jako jedyne uczelnie, gdzie prowadzi się jednocześnie kształcenie (na UNAM-ie jest to tylko specjalizacja) i badania w zakresie przekładu, w pewnym sensie uzupełniają się, również dlatego, że są wielojęzyczne, a nie tylko anglojęzyczne. Kadra jednej uczelni kształciła się na drugiej albo na jakimś etapie swojej kariery naukowej w którejś z nich prowadziła badania bądź zajęcia dydaktyczne. Villegas podkreśla również, że wysoki poziom obu uczelni odzwierciedla jakość przekładów dokonywanych przez tłumaczy-absolwentów, którzy na tle innych, nie gorzej przygotowanych do pracy pod względem językowym, wyróżniają się dogłębnějšíą znajomością wyjściowego i docelowego kontekstu kulturowego.

Również dwa uniwersytety działające w stanie Jalisco, tj. Uniwersytet w Guadalajarze (UdeG) i Uniwersytet Autonomiczny w Guadalajarze (UAG), oferują studia magisterskie w zakresie tłumaczenia pisemnego i ustnego z języka angielskiego na hiszpański, przy czym tylko ten pierwszy dysponuje oddzielnym programem i procesem kształcenia pod nazwą Maestría en Traducción e Interpretación Inglés-Español. Uniwersytet Autonomiczny zaś daje możliwość obrania takiej specjalizacji na studiach drugiego stopnia w zakresie językoznawstwa stosowanego.

Oferta na poziomie studiów drugiego stopnia nie jest, jak widać, imponująca. Istnieje niewiele ośrodków, a proponowane przez nie kierunki zawężają możliwości kształcenia się w przekładoznawstwie ze względu albo na język, albo na typ tłumaczenia.

2.3. Studia podyplomowe i kursy certyfikacyjne

2.3.1. Kształcenie tłumaczy języków obcych

W zakresie innych form kształcenia niż studia licencjackie i magisterskie wyróżnia się CELE-UNAM, proponując studia podyplomowe (które można rozpocząć w trakcie studiów licencjackich) w zakresie tłumaczenia tekstów literackich z angielskiego, francuskiego i włoskiego oraz w zakresie tłumaczenia tekstów specjalistycznych (technicznych, naukowych i prawniczych) z języka angielskiego. W pierwszym przypadku są to studia obejmujące cztery semestry, w drugim zaś – dwa. CELE proponuje również unikatowe, nie tylko w skali kraju, studia podyplomowe kształcące nauczycieli tłumaczenia, których dwa roczniki zakończyły już proces zdobywania kompetencji dydaktycznych (CELE, WWW).

ISIT, najstarsza uczelnia kształcąca zawodowych tłumaczy pisemnych i ustnych, ma w swojej ofercie specjalizację z tłumaczenia pisemnego i ustnego w zakresie prawa porównawczego (zapewne amerykańskiego i meksykańskiego) oraz terminologii (ISIT, WWW).

Ponadto organizacje zrzeszające tłumaczy prowadzą kształcenie zawodowe oraz systematyczne doksztalcanie czynnych tłumaczy. Największe z nich i najprężniej działające, również w kontekście podnoszenia kompetencji tłumaczeniowych, to Meksykańska Organizacja Tłumaczy (OMT, WWW) z główną siedzibą w Guadalajarze i Meksykańskie Kolegium Tłumaczy Konferencyjnych (CMIC, WWW).

Warto tu nadmienić, że działalność tłumaczy certyfikowanych jak i oferta edukacyjna skupiają się w stolicy i w Guadalajarze. Zdaniem Miguela Ángela Vallejo z UV, tłumacza i nauczyciela specjalizującego się w tłumaczeniu ustnym oraz w tłumaczeniu tekstów specjalistycznych, powoduje to ogromne dysproporcje w poziomie świadczonych usług w różnych regionach (stanach). Klienci niemający pojęcia o akredytacji czy certyfikatach zawodowych dla tłumaczy zatrudniają niejednokrotnie osoby mało kompetentne, których cennik jest po prostu przystępny.

2.3.2. Kształcenie tłumaczy języków narodowych

Meksyk należy do krajów wielojęzycznych i wielokulturowych, w których istnieje potrzeba tłumaczenia, szczególnie ustnego, z wielu języków lokalnych, w takich sytuacjach jak egzekwowanie prawa, dochodzenie sprawiedliwości przed sądami lub korzystanie z opieki zdrowotnej. Teoretycznie prawo to gwa-

rantuje Konstytucja Zjednoczonych Stanów Meksykańskich, której art. 2 głosi, iż Indianie mają prawo do samookreślenia się m.in. poprzez język (*Constitución política...*), oraz Konwencja 169 Międzynarodowej Organizacji Pracy, podpisana przez Meksyk, która stwierdza, że Indianie mają prawo do zachowania swoich języków definiujących ich tożsamość („*Sobre pueblos indígenas...*”). Wreszcie art. 4 Ustawy o Prawach Językowych Indian z 2003 roku jasno określa języki indiańskie i język hiszpański jako równoprawne, równorzędne języki narodowe. Co najważniejsze – w rozdziale III mówi się o wsparciu, jakiego rząd powinien udzielić w kształceniu oraz akredytowaniu tłumaczy ustnych i pisemnych tych języków. Podkreśla się także, że wszelkie szczeble władz państwowych (federalnych i stanowych) powinny zatrudniać personel znający języki narodowe używane w danym stanie („*Ley General...*”).

Wszystko to powoduje wyjątkowe okoliczności tłumaczenia środowiskowego, nazywanego w Meksyku mediacją językową i kulturową, ale przede wszystkim szczególnie jest sytuacja osób operujących tylko jednym z wielu języków indiańskich lub dialektów tych języków⁶. Według świadectw licznych uczestników Spotkania Tłumaczy w Oaxace w 2013 roku brak wykwalifikowanych tłumaczy powodował i nadal powoduje stosowanie dwóch skrajnych rozwiązań: zatrudnianie osób przypadkowych, na podstawie oceny „rozumie język, więc może tłumaczyć”, lub niezatrudnianie nikogo (por. Kleinert 2012 i Kleinert 2013). Cristina Kleinert, tłumaczka ustna i badaczka prowadząca szkolenia w zakresie tłumaczenia środowiskowego z języków indiańskich w stanach Puebla, Oaxaca i Veracruz, w udzielonym mi wywiadzie podkreśliła, że w Meksyku mediacja językowa i kulturowa to przede wszystkim sprawa przestrzegania praw człowieka, a nie odpowiedź na zapotrzebowanie rynku. Na pierwszym miejscu należy stawiać prawo do usługi tłumaczeniowej, niezbędnej przecież w tak ekstremalnych sytuacjach życiowych, jakimi są przesłuchanie przez prokuratora, rozmowa z adwokatem w trakcie procesu czy badanie przed zabiegiem chirurgicznym (García Zúñiga, Couoh Pool 2012: 116). Podobnie wypowiada się tłumaczka ustna Bárbara Navaza (2010: 80–81), komentując sytuację imigrantów będących pacjentami Szpitala Ramóna y Cajala w Madrycie. Specyfika uwarunkowań meksykańskich polega jednak na tym, że chodzi o prawa obywateli do posługiwania się językiem ojczystym mającym status narodowego w ich własnym kraju.

⁶ Według Narodowego Instytutu Statystyki, Geografii i Informatyki (INEGI, WWW), w Meksyku używa się 68 języków indiańskich, a liczba użytkowników to ponad 6 milionów 695 tysięcy osób (dane ze spisu powszechnego z 2010 roku). Natomiast szacowana liczba dialektów wynosi 364 („*Catálogo de lenguas indígenas nacionales*” 2008: 40, 43).

Z tą skomplikowaną sytuacją zaczęto sobie radzić, a właściwie zainicjowano działania mające rozwiązać problem, zaledwie kilka lat temu, organizując pierwsze szkolenia dla dwujęzycznych i dwukulturowych mediatorów. Podmiotami, które współpracują ze sobą przy organizacji tego typu szkoleń, są Narodowy Instytut Języków Indiańskich (INALI), Narodowa Komisja do Spraw Rozwoju Indiańskich Grup Etnicznych (CDI) oraz lokalne prokuratury i uniwersytety (Kleinert 2012: 139; INALI, WWW).

Jeśli chodzi o samo kształcenie, nie ma ono charakteru studiów licencjackich czy podyplomowych, jak to jest w przypadku języków obcych, lecz są to szkolenia, po zakończeniu których zdaje się egzamin akredytacyjny, a następnie otrzymuje się certyfikat zawodowego tłumacza. Kursy trwają od 120 do 200 godzin, otwarte są dla osób dwujęzycznych (język indiański i hiszpański) i dwukulturowych, które ukończyły 18 lat⁷. Celem tych szkoleń jest wprowadzanie w życie polityki projakościowej, tj. nie tylko przygotowanie kompetentnych tłumaczy ustnych. Chodzi także o zapobieganie praktykom zatrudniania ludzi z ulicy lub bez wynagrodzenia, co dewaluuje pracę tłumacza i jest praktyką dyskryminującą mniejszościowe grupy etniczne. Ponadto kształcenie mediatorów i ich akredytowanie staje się nieodzowne, ponieważ w niektórych stanach nie zatrudnia się tłumaczy nieposiadających certyfikatu (OMT, WWW). Dotyczy to tylko tłumaczy języków obcych, ale stosowanie innych kryteriów w przypadku tłumaczy języków narodowych staje się kolejną praktyką dyskryminującą i grupę zawodową, i języki narodowe.

Podsumowanie

Tłumaczenie jako działanie społeczne i przekładoznawstwo jako dyscyplina nie cieszą się szczególną estymą w Meksyku. Literaturoznawca, wydaw-

⁷ Dodatkowo wymaga się spełnienia innych warunków, np. przedstawienia świadectwa/dyplomu ukończenia szkoły/studiów, złożenia deklaracji o zgodzie na umieszczenie nazwiska w bazie tłumaczy prowadzonej przez INALI, przedstawienia zgody pracodawcy na udział w szkoleniu, czasami również zaświadczenia o niekaralności, i złożenia egzaminu wstępnego, sprawdzającego umiejętności językowe. Niekiedy warunkiem jest bycie rodzimym użytkownikiem danego języka narodowego lub posiadanie doświadczenia w tłumaczeniu (INALI, WWW). Wymagania wstępne stawiane kandydatom na tłumaczy języków narodowych znacznie różnią się od tych, które stawia się kandydatom na tłumaczy języków obcych. Trudno tu mówić o nierównych szansach. Sytuacja ta jest po prostu wynikiem dyskryminowania języków indiańskich na przestrzeni setek lat i braku nie tylko certyfikatów znajomości tych języków, lecz także niedostatków w edukacji szkolnej prowadzonej w językach narodowych tylko w szkołach podstawowych, na dodatek nie wszystkich (García Zúñiga, Couoh Pool 2012: 115–116).

ca i tłumacz Mario Muñoz podkreślił w wywiadzie, że literatura tłumaczona z języków obcych zawsze była importowana z Hiszpanii, która ma swoją bogatą tradycję tłumaczenia literatury⁸, a obecnie można się posłużyć sformulowaniem „przemysł” tłumaczeniowy⁹, lub z Argentyny, która na przekładzie zbudowała swoją tożsamość kulturową. Ponadto w sąsiedztwie geograficzno-kulturowym Meksyku znajdują się liczne kraje hiszpańskojęzyczne Ameryki Środkowej i Karaibów, co zdecydowanie nie sprzyja praktykowaniu tłumaczenia i uświadomieniu sobie jego kulturotwórczej roli. Z drugiej strony, sąsiedowanie na północy ze Stanami Zjednoczonymi oznacza konieczność dokonywania translacji, i to na język kraju, który nie cieszy się wśród Meksykanów szczególnym poważaniem. Animozje są konsekwencją historycznych zaszłości i nie wynikają z racjonalnej oceny statusu języka angielskiego oraz wagi samego tłumaczenia.

Jak wynika z powyższego opisu badań przekładoznawczych, meksykańskich naukowców czeka jeszcze sporo pracy, aby podnieść prestiż tej dyscypliny, np. przez publikowanie wyników badań indywidualnych i grupowych. Niewątpliwie nie brakuje chęci samych badaczy. Problem stanowią w pierwszej kolejności finanse, a następnie kulturowe uwarunkowania, które sprzyjają innym dyscyplinom humanistyki, takim jak antropologia, literaturoznawstwo i językoznawstwo (języki indiańskie i dydaktyka języków obcych).

Bez postępu w badaniach indywidualnych i bez rozwijania dydaktyki tłumaczenia przez poszczególne uczelnie trudno wpływać na zmianę w postrzeganiu przekładoznawstwa w środowisku naukowym, niełatwo też wpływać na odbiór tłumaczenia w społeczeństwie. Być może pierwszym krokiem byłoby wyrównywanie poziomu kształcenia przyszłych tłumaczy między poszczególnymi stanami, a tutaj wiele zależy od samych uniwersytetów, zwłaszcza na ich autonomię i znajomość lokalnych uwarunkowań. Nie bez znaczenia dla wagi tłumaczenia jako działania społecznego jest zmiana sposobu postrzegania języków indiańskich, dyskryminowanych przez stulecia i nawet obecnie powszechnie uważanych za dialekty, a nie języki. Wreszcie istotne jest wprowadzenie regularnych studiów licencjackich kształcących tłumaczy języków narodowych, czego konieczność zauważają tylko osoby zaangażowane w szkolenia tłumaczy języków indiańskich (por. Kleinert 2013).

⁸ Pomijam implikacje kolonialne, które *nomen omen* tłumaczą, dlaczego przekładanie literatury to domena metropolii, a nie terytoriów skolonizowanych. Spośród hiszpańskojęzycznych krajów postkolonialnych tylko Argentyna ma własną tradycję.

⁹ Hiszpania jest krajem, w którym tłumaczy się najwięcej tekstów literackich ze wszystkich krajów hiszpańskojęzycznych, do których przekłady są eksportowane.

Wszyscy moi rozmówcy zgodnie podkreślali, że część meksykańskiego środowiska naukowego, mająca pełną świadomość swoich braków ilościowych i jakościowych, usiłuje nadrobić zapóźnienie, czego przykładem są działania naukowo-dydaktyczne podjęte np. na UV (opisane w podrozdziale 1.2) oraz organizowanie opisanych wyżej spotkań i kongresów ogólnokrajowych oraz międzynarodowych. Nie da się jednak nie zauważyć ogromnego kontrastu między prowincją a stolicą i „zagłębieniem” tłumaczeniowym w Guadalajarze, i to zarówno na poziomie stopnia zaawansowania badań czy oferty dydaktycznej, jak i sposobu myślenia o przekładownawstwie czy nauce w ogóle.

Proces nadrabiania strat zapowiada się długi, zwłaszcza że cechą charakterystyczną, i to nie tylko meksykańskiego środowiska naukowego, jest zachowawczość. Dodatkowo meksykańscy badacze, szczególnie na uczelniach o mniejszym prestiżu, nie zawsze uświadamiają sobie specyfikę swego stylu uprawiania nauki, a czerpanie z doświadczenia innych ośrodków, zwłaszcza zagranicznych, określają mianem *malinchismo*, czyli zdrady wobec własnej kultury. W związku z powyższym rzadko można się spotkać z postawą wystarczającego otwarcia w konfrontacji z Innym (badaczem, nauczycielem, stypendystą), która sprzyja czerpaniu korzyści dla własnych badań. Otwarcie się na Innego to podstawa działalności naukowej i dydaktycznej, w szczególności w kraju wielokulturowym oraz wielojęzycznym. Samo tłumaczenie zaś ma przecież służyć budowaniu pomostów między kulturami, jak głosiło hasło ostatniego Kongresu w Guadalajarze.

Literatura

- García Zúñiga, H.A., Couoh Pool, R.M., 2012, „Formación de traductores e intérpretes en Yucatán”, [w:] *Traduciendo culturas: más que un desafío*, K.E. Basich Peralta i in. (red.), materiały V Kongresu CITI, Mexicali, s. 103–118.
- Kleinert, C.V., 2012, „Formación de intérpretes en náhuatl, totonaco, otomí, mazateco y popoluca: una experiencia para la justicia”, [w:] *Traduciendo culturas: más que un desafío*, K.E. Basich Peralta i in. (red.), materiały V Kongresu CITI, Mexicali, s. 137–145.
- Kleinert, C.V., 2013, „Intérpretes sociales en el ámbito de la justicia”, [w:] *Actualizaciones en Comunicación Social*, t. II, materiały XIII Międzynarodowego Sympozjum Komunikacji Społecznej, Santiago de Cuba, s. 529–533. <http://www.santiago.cu/hosting/linguistica/actas.php?Simposios=XIII&id=es&Actas=2&numpage=12&total=107> (dostęp: 17 kwietnia 2014 r.).

- Navaza, B., 2010, „Sociedad multicultural y demanda de traducción e interpretación: necesidades y carencias actuales”, [w:] *La traducción y la interpretación contra la exclusión social*, L. González i in. (red.), s. 79–82, http://ec.europa.eu/spain/pdf/actas-jornada-traduccion-y-la-interpretacion-contra-la-exclusion-social-1-octubre-2010_es.pdf (dostęp: 16 kwietnia 2014 r.).
- Velázquez Martínez, M.P., 2008, „Semblanza de los estudios de traducción en México”, [w:] *Sincronía*, http://sincronia.cucsh.udg.mx/velasquez-spring08.htm#_ftn3, (dostęp: 14 kwietnia 2014 r.).

Dokumenty

- „Catálogo de lenguas indígenas nacionales”, 2008, [w:] *Diario Oficial*, 14 stycznia 2008, s. 31–112, INALI, Meksyk.
- Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos*, <http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/1.pdf> (dostęp: 16 kwietnia 2014 r.).
- „Ley General de Derechos Lingüísticos de los Pueblos Indígenas”, 2003, [w:] *Diario Oficial de la Federación*, 13 marca 2003, Congreso de la Unión, Meksyk, http://www.sep.gob.mx/work/models/sep1/Resource/558c2c24-0b12-4676-ad90-8ab78086b184/ley_general_der_linguisticos.htm (dostęp: 4 września 2013 r.).
- „Sobre pueblos indígenas y tribales en países independientes”, [w:] Konwencja 169 Międzynarodowej Organizacji Pracy, <http://acnudh.org/wp-content/uploads/2010/12/Convenio-169.pdf> (dostęp: 4 września 2013 r.).

Strony internetowe

- América Economía*, <http://rankings.americaeconomia.com/mejores-universidades-mexico-2013/wp-content/uploads/2013/12/mexico01.png> (dostęp: 13 kwietnia 2014 r.).
- CELE, <http://cele.unam.mx/index.php?categoria=14> (dostęp: 4 września 2013 r.).
- CMIC, <http://www.interpretesdeconferencias.mx/> (dostęp: 4 września 2013 r.).
- COLMEX, <http://cell.colmex.mx/index.php/posgrados/maestria-en-traducion> (dostęp: 16 kwietnia 2014 r.).
- CONACYT, <http://www.mexicocyt.org.mx/search/node/traducci%C3%B3n> (dostęp: 14 kwietnia 2014 r.).
- CITI, http://citi.uabc.mx/01_bienvenida.html (dostęp: 4 września 2013 r.).
- FITE 2014, http://issuu.com/manu8736/docs/programa_fite_14_02_14_ok1, (dostęp: 16 kwietnia 2014 r.).

- INALI, <http://www.inali.gob.mx/> (dostęp: 4 września 2013 r.).
- INEGI, <http://www3.inegi.org.mx/sistemas/sisept/default.aspx?t=m1en10&s=est&c=27643> (dostęp: 4 września 2013 r.).
- ISIT, <http://www.isit.edu.mx/> (dostęp: 4 września 2013 r.).
- OMT, <http://www.omt.org.mx/> (dostęp: 4 września 2013 r.).
- UNAM, <http://letras.comp.filos.unam.mx/investigacion/proyectos-grupales/seminario-de-traduccion/> (dostęp: 4 września 2013 r.).
- SEP, <http://promep.sep.gob.mx/>, (dostęp: 4 września 2013 r.).
- TAV Latinoamérica, <http://www.tavlatinoamerica.com/> (dostęp: 16 kwietnia 2014 r.).
- UABC, <http://idiomas.mx1.uabc.mx/> (dostęp: 4 września 2013 r.).
- USON, http://www.lenguasextranjerias.uson.mx/?page_id=16 (dostęp: 4 września 2013 r.).
- UV, <http://www.uv.mx/iie/grupos-de-investigacion/investigacion-linguistica-y-didactica-de-la-traduccion/> (dostęp: 16 kwietnia 2014 r.).

Translation Studies and translation didactics in Mexico

Summary

The object of this paper is to show the main features of Translation Studies (TS) in Mexico, especially in terms of the figure of researcher in translation and interpretation, types of translation and methods of investigation considered by the Mexican researchers, and the options students have when they want to develop translation and interpretation skills. This study is based on the qualitative method of analysis of the data coming from Mexican interviewees, some official documents and information derived from international and Mexican institutions as well as from the direct experience of the author.

The paper reveals that research in TS performed in Mexico is limited to a few groups of researchers, individual projects, PhD and MA investigations. The main branches of TS are literary translation and translation of specialist texts. The methods most frequently used by researchers include (trans)cultural, postcolonial and feminist theories, and corpus linguistics. There are three international translation and interpretation congresses but only one of them publishes congress' papers. There is no specialised journal; research studies are dispersed in many literary and linguistic journals or published abroad.

Teaching of translation and interpretation is dominated by English as the second language and it is concentrated at BA programme. Only a very limited number of universities provide translation and interpretation training in French, German or Italian at MA programme. The study emphasises a very specific situation as far as

community interpretation of the indigenous (national) languages is concerned as well as the formation and training of community interpreters.

In conclusion it is explicitly claimed in the paper that the TS in Mexico are still at their initial stage in terms of the organisation of research projects, congresses and publications. The main problem is the exchange of results of individual research, finding relevant balance between different states and special attention that Mexican institutions have to pay to the formation of interpreters of the indigenous languages.

Keywords: translator training, social and cultural context of translation, translation research

